

Zümrüd Hüseynova

<https://orcid.org/0000-0003-3912-7263>

PhD Student, Azerbaijan National Academy of Sciences, University of Philosophy and Sociology,
Azerbaijan, zumrud.huseynova2023@gmail.com

Atf Künyesi | Citation Info

Hüseynova, Z. (2024). 2. Dünya Savaşı Sonrası Dönemlerde Türkiye ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Sosyal Modeli ve Analizi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (5), 3111-3122.

Savaş Sonrası Dönemlerde Türkiye ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Sosyal Modeli ve Analizi

Öz

İkinci Dünya Savaşı'ndan özellikle mağlup ülkeler modernleşme sürecine girmiştir. Bu dönem aynı zamanda modernleşme dönemi olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde modernleşmeye toplumsal kurumların yeniden dönüşüm süreci eşlik etmektedir. Modernleşme sürecinde toplumlar büyük sosyal değişimlerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu değişiklikler mevcut toplumsal gerçekliğe yeni modellerin getirilmesiyle ilgilidir. Bu modeller temel olarak sosyal değişimleri içeren demografik, kültürel, politik ve ekonomik reformları içermektedir. Tarihsel ve toplumsal koşullar ne olursa olsun toplumsal değişimlerin kaçınılmaz olduğu günümüzde modernleşme, savaş öncesine özgü ekonomik mekanizmaların entelektüel temelde yeniden düzenlenmesine yönelmiştir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma 21. yüzyılda yenilikçi toplumsal dönüşümü içeren modernleşmenin ideolojik temelini oluşturmaktadır. Yenilikçi sosyal dönüşüm, kademeli değişiklikleri veya sosyal reformları ima etmektedir. Sosyal reformlar sürecinde sürdürülebilir kalkınma hedeflerine odaklanmak, toplum - kişilik - doğa üçlüsünde dengeli ve uyumlu ilişkiler kurulmasını, bilimsel ve teknik ilerlemenin tutarlılığının sağlanmasını mümkün kılmaktadır. Bu makale, savaş sonrası toplumsal dönüşümün olumlu sonucu olarak oluşturulan bir takım modeller hakkında bilgi vermekte ve Türk modernleşme modeli ile Azerbaycan Cumhuriyeti sosyal modelinin yapısal ve karşılaştırmalı analizini sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Modelleleme, Modernleşme, Sosyal Model, Modernleşme Modeli, Gelişim

Social Model and Analysis of the Republic of Turkey and Azerbaijan in the Post-War Period

Abstract

After the Second World War, especially the defeated countries entered the modernisation process. This period is also considered as the modernisation period. In this period, modernisation is accompanied by the process of reformation of social institutions. In the process of modernisation, societies have faced major social changes. These changes are related to the introduction of new models to the existing social reality. These models basically include demographic, cultural, political and economic reforms involving social changes. Today, when social changes are inevitable regardless of historical and social conditions, modernisation is oriented towards the intellectual reorganisation of pre-war economic mechanisms. Therefore, sustainable development constitutes the ideological basis of modernisation involving innovative social transformation in the 21st century. Innovative social transformation implies gradual changes or social reforms. Focusing on sustainable development goals in the process of social reforms makes it possible to establish balanced and harmonious relations between society - personality - nature, to ensure the coherence of scientific and technical progress. This article provides information about a number of models created as a positive result of post-war social transformation and presents a structural and comparative analysis of the Turkish modernisation model and the social model of the Republic of Azerbaijan.

Keywords: *Modelling, Modernisation, Social Model, Modernisation Model, Development*

Giriş

Dünya deneyiminde, savaş sonrası dönemde ülkelerin sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlamaya yönelik modernleşme modelleri inşa ettiklerini görüyoruz. Bu modelleri açıklamadan önce modernleşme sürecinin özüne dikkat edelim. Bu bağlamda yaşadığımız 21. yüzyılda başta entelektüel-teknolojik becerilerin uygulanması olmak üzere yenilikçi reformlar hayata geçirilmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynakları tüketmeden, doğa-toplum-inovasyon sisteminin karşılıklı bağımlılığını ve birliğini ifade eden adil toplumsal dağılıma dayalı entelektüel-teknolojik başarıların ilerlemesini teşvik eder. Modernleşme tarihinde savaş sonrası dönem, her ülke ve bölgenin kendine özgü kalkınma becerileri ve benzersiz kalkınma modelleriyle öne çıkıyor. Modernleşme modelleri, modernizm teorisinin oluşumuna temel oluşturmuştur. Modernizm, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Batı toplumunda meydana gelen büyük ölçekli dönüşümlerle ilgili bir teoridir. Modernizmi şekillendiren faktörler arasında modern sanayi toplumlarının gelişimi ve şehirlerin hızlı büyümesi ve ardından Birinci Dünya Savaşı'na verilen korkunç tepkiler yer aldı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da savaş sonrası modernleşme kavramı oluştu. Ancak

Soğuk Savaş ve sömürgecilikten kurtulma sırasında, savaş sonrası kalkınma projesi tanımlandı ve bu proje, modern kapitalizmin yükselişinin daha uzun tarihsel perspektifi içinde anlaşılmalıdır. Savaş sonrası dönemde toplumsal kalkınmanın temellerini araştıran R. Griffin, savaş sonrası modernleşme sürecinde gerçekleştirilen reformları üç aşamada inceliyor: İlk aşamada "kalkınmanın önceliği durgun ekonomiler ve az gelişmiş ülkelerdir. Ülkelerin geleneksel toplumlarını teşvik etmek için tasarlanan ekonomik büyüme yeniden dağıtıma geçiş gibi. İkinci aşamada odak noktası ekonomiktir. Yeniden yapılanma ve ekonomik gerilemenin bir sonucu olarak Üçüncü Dünya ülkelerinde yaşam seviyeye ilişkin gerçekleştirilen temel ekonomik reformlara yöneliktir. Gelişimi teşvik eden bir araç devletin büyüünün bozulması, hükümetin daha fazla ademi merkezîyetçiliğe ve kalkınma için yerel seferberliğe yönelik fırsatların araştırılmasına yol açmaktadır (Griffin, 2007). Modernleşme teorisi bağımlılık teorisi ile ilişkili olduğundan birçok araştırmacı bunları birlikte yorumlamayı tercih etmektedir. Dolayısıyla bağımlılık teorisi, herhangi bir ülkede meydana gelen değişikliklerin kısa sürede küresel bir nitelik kazandığını göstermektedir. Herhangi bir yenilikçi veya teknolojik değişiklik, dünyanın her yerindeki ülkelerde yavaş yavaş uygulamaya konulmaktadır. Bu anlamda modernleşme teorisi tek tek ülkeleri, bağımlılık teorisi ise tüm kapitalist dünya sisteminin gelişme özelliklerini içermektedir. Modernleşme teorisi, kalkınma sorununun az gelişmişliğin orijinal durumu olduğunu varsayarken, bağımlılık teorisi, dünya kapitalist gelişiminin tek ve bütünleşik bir tarihsel sürecinin bazı ülkeleri geliştirdiğini, diğerlerini ise az gelişmiş olduğunu ileri sürer. Modernleşme teorisi, kalkınmanın "geleneksel" toplumların "modern" toplumları yakalamasına olanak sağladığını öne sürerken, bağımlılık teorisi küresel kalkınmanın kapitalizm altında kaçınılmaz olduğu konusunda ısrar ediyor. Modernleşme teorisi, "geleneksel" toplumların elitlerinin modern değerleri, fikirleri, uygulamaları ve kurumları başkalarına yaydığını öne sürerken, bağımlılık teorisi onların düşük performans göstermek için emperyalizmle işbirliği yaptığını öne sürüyor. "Bağımlılık teorisyenleri, dünya ekonomisini "geleneksel" ve "modern" toplumlar arasında bölünmüş olarak hayal etmek yerine, gelişmiş bir endüstriyel "çekirdek" ile ağırlıklı olarak tarımsal bir "çevre" arasında bölündüğünü belirtiyorlar (Haslam, et al., 2007) bunların karşılıklı bağımlılığını açıklıyor. Bir anlamda küresel birliğin çelişkili gelişmeleri yumuşattığı ve belli bir uyum yaratmayı amaçladığı düşünülebilir. Dolayısıyla sanayi ekonomisinin egemen olduğu ülkelerde toplumsal değişimi amaçlayan herhangi bir modernleşme, tarımın egemen olduğu ikinci düzey ülkelerde de buna karşılık gelen dönüşümlere yol açmaktadır. Özellikle dijital ekonomi, küresel ağdaki birbirine bağlı faaliyetleri düzenler.

1. Savaş sonrası dönemde modellemenin önemi

Modernleşme çizgisini aşmış her ülkede, modern toplumun özelliklerini oluşturmak amacıyla modelleme süreci uygulanmıştır. Modelleme sürecinde bilinmeyen ve yeterince anlaşılmayan gerçeklere hedef, bilinen ve anlaşılan gerçeklere ise kaynak adı verilmektedir. Modelleme, bilinmeyen bir hedefi mevcut kaynaklar kullanılarak basit, anlaşılır, anlaşılabilir hale getirmek için uygulanan eylem mekanizmasıdır. Savaş sonrası dönemde gerileme ve gerilemenin önlenmesi amacıyla modelleme modelleri inşa edilmiştir. Model oluşturulurken ve şekillendirilirken aşağıdaki aşamalardan geçmelidir.

1. Tanımlamak veya açıklamak istediğimiz ilgi çekici bir olguyla başlarız.

2. Bir olgunun gözlemlenmesi, olguyu açıklayabilecek varsayımsal bir mekanizmaya yol açabilir.

3. Modelin amacı mekanizmanın niceliksel bir tanımını daha da formüle etmektir.

4. Ortaya çıkan modelin analizi, gözlemlerle test edilebilecek sonuçlara yol açar.

5. İdeal durumda model aynı zamanda doğrulandığında modele özgünlük kazandıracak öngörülere de yol açar (<https://people.bath.ac>). Aslında birçok düşünürün modellerin inşası ve oluşturulması konusunda farklı yaklaşımları vardır. Sonuç olarak savaş sonrası dönemde inşa edilen ve oluşturulan modeller dünya deneyimiyle doğrulandı. Bu konuda Japon modeline ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu model ile Japonya'da Doğu-Batı çatışmasında Doğu gelenekleri hakim olmuş ve Japon ekonomisi yerel gelenekler üzerinden modernleşme sürecine girmiştir. Bu, Japon çığır açan gelişme modelinin oluşumunun temeliydi. Mitsui, Mitsubishi, Fuji, Sanwa ve Dayiti gibi aile şirketlerinin gelişimi ve ABD yatırımları, Japonya'nın krizden çıkmasına ve hatta kısa sürede kalkınmaya imza atmasına neden oldu. Gördüğümüz gibi, modern Japonya, gelişmiş ülkeler grubuna katılmak için savaş sonrası çok uzun bir süreçten (bir temel reformlar döneminden) geçti. Japonya'nın savaş sonrası modernleşme modeli birçok dünya gücü için önemli bir deneyimdir. M.E. Porter'a göre Japonya'nın savaş sonrası modernleşme süreci ve kendi kendine yeten devlet modelinin üstünlüğü şunlarla bağlantılıydı:

1. İstikrarlı bürokrasi ve aktif merkezi hükümet;

2. Bebek endüstrileri ve yüksek dış fayda sağlayan endüstrileri doğrudan korumak için yabancı yatırımı kısıtlamak;

3. Aşırı rekabeti ve potansiyeli en aza indirmek için antitröst

uygulamasını zayıflatmak;

4. Ekonomik büyümeyi teşvik etmek için ulusal lider şirketlerin kurulması öncelikli alanları hedeflemek;

5. Devlet tarafından işletilen sanayinin yeniden yapılandırılması;

6. Kartellerin resmi olarak kısıtlanması yoluyla sanayinin korunması;

7. Zor durumdaki şirketleri kurtarmak, ekonomik büyümeyi teşvik etmek öncelikli endüstrileri hedeflemek;

8. agresif ihracat teşviki;

9. Yoğun yönetim, onay talebi ve lisans başvurusu;

10. İç pazarın ve yerel firmaların seçilmiş endüstrilerinin yoğun şekilde korunması kendi alanlarındaki yabancı rakipleri yakalamasına olanak tanıyan sağlam bir makroekonomik politika (Aktan & Vural, 2004).

Savaş sonrası reformlar, Japonya'nın tarihsel gelişiminde belirleyici bir rol oynadı. Japon ekonomisinin başarılı modernizasyonu, kendi geleneklerine dayalı kalkınma politikasıyla bağlantılıydı. Japon ekonomik kalkınma modelinin ana faktörleri makroekonomik istikrar, insan kaynaklarının ve sosyal ekonomik altyapının ulusal çıkarlara uygun olarak geliştirilmesi ile ilgiliydi. Sosyal ve ekonomik hayatta yaşanan gelişmeler bu dönemin "Japon mucizesi" olarak anılmasına yol açtı. Ancak Japon ekonomisinin hızlı gelişimi 20. yüzyılın 70'li yıllarından itibaren zayıflamaya başladı. Küreselleşme ve Japonya'nın dünya pazarındaki konumunun değişmesi, Asya pazarlarındaki rekabetçi konumların kısmen kaybedilmesi ve uluslararası şehirler arasında yabancı yatırım için artan rekabet, Japonya'yı özellikle ilgilendiren sorunlar olarak tanımlandı. Öte yandan Japonya'nın nüfusunun beklenenden daha hızlı azalması, insanların yaşam tarzları ve değer sistemlerindeki değişimler, istikrar, güvenlik, uygun çevre koşulları, çekici manzaralar ve çeşitlilik gibi bileşenlerin öneminin artması, Japonya'nın yeni bir kimlik belirlemesine neden olmuştur. Japonya'nın 21. yüzyıla yönelik yeni kalkınma stratejisi, sosyal olanaklara erişim sağlayan çok düzeyli kompakt ve ağ bağlantılı bölgesel yapının, ekosistemlerin, yeni kentsel çekirdeğin veya sosyal altyapının iyileştirilmesi veya değiştirilmesi fikrine dayanmaktadır. Optimizasyona dayalı tüm yerleşim yerlerinin sakinlerine yönelik hizmetler bölgelerarası işbirliği yoluyla ekonomik büyümenin sağlanması, sanayide iş gücü verimliliğinin, bölgesel kaynakların ve yenilikçiliğin artırılması araştırma, kadınların ve yaşlıların iş ve kamusal hayata katılımının artırılması, modern akıllı teknolojilerin kullanılması ve ekonomi formatlarının paylaşılması, Japonya'nın yeni dönemdeki kalkınma stratejisinin temel hedefleri olarak tanımlanıyor. Savaş sonrası dönemde

modernleşme modelleri sadece Japonya'da oluşturulmamıştır. Teorik modellerin bir kısmı matematiksel yöntemler kullanılarak matematiksel modeller olarak formüle edilebilmektedir. Bu düzende bir model oluşturmak için birkaç aşamadan geçmesi gerekir. Bunlar şunları içerir:

1. Hedefi belirlemek
2. Modelin karmaşıklık düzeyinin analizi
3. Modelin algoritmasının geliştirilmesi
4. Model parametrelerinin tanımlanması
5. Model yeterliliğinin doğrulanması
6. Model testi
7. Modelin duyarlılık analizi (Hıdıroğlu & Güzel, 2013).

Yukarıdaki modelin kurgusunun analizi doğrultusunda dünya tecrübesinin bir parçası olan Modernleşme modelini temel alan sosyal devlet modelinin özüne ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yerel markası sayılan sosyal modellere dikkat edelim.

2. Modernleşme modeli

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, Türk milletinin kurtarıcısı ve çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, imkânsız sanılan Milli Kurtuluş Mücadelesi'ni kazanarak, çağdaş bir milletin yaratıcısı olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye'si, medeniyet değerleriyle yaşayan, Avrupa'da var olan sosyo-politik ve kültürel sisteme uygun bir yönetim rejimine ve sivil topluma sahip, aynı zamanda sosyalizmin yolunu tekrar etmeyen bir ülkedir. Ya da Atlantikçilik, milli ve manevi değerlerine sahip çıkan ve hayal ettiği gibi bağımsız bir yolda ilerleyen bir ülkedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Modernleşme Modeli" ya da "Modernleşme" olarak bildiğimiz modeli yaratmaktaki amacı, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı sırasında Batı karşısındaki avantajının gerektiği gibi kullanılmaması, Avrupa ile tüm kültürel bağların kaybedilmesinin Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişimini yavaşlatmasıdır.

Atatürk, umudun tükendiği, azim gücünün tükendiği bir dönemde, Birinci Dünya Savaşı'nı kazanan devletlere ve onların müttefiklerine karşı Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ne öncülük etti. Atatürk, yer, zaman ve fırsat gerçeklerini mükemmel bir şekilde değerlendirme becerisine sahip olarak Türk milletini yok olmaktan kurtaran milli bir kahramandır. Türkiye Cumhuriyeti'nin başı, Türk devriminin ve Türk Çağdaşlaşma Hareketi'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletinin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması için yapılan devrimlerin lideriydi. Genel olarak modernleşme Atatürk'ün Türk toplumunu çağdaş uygarlık düzeyine getirmek için gerçekleştirdiği

devrimlerin tümünü ifade eder. Modernizasyon modeli incelendiğinde oldukça karmaşık bir süreç olduğunu görmek mümkündür. Çünkü Atatürk'ün uyguladığı devrimler ve eylem mekanizmaları siyasi, ekonomik, hukuki, sosyal ve kültürel hayatta etkindir. Böylece 20. yüzyılın ilk yarısında Türkiye Cumhuriyeti'nde ciddi reformlar gerçekleştirilerek şeriat mahkemeleri kaldırıldı. Medreseler kapatıldı. Köylülerin durumunu iyileştirmek, üretim sürecini geliştirmek adına özel tüketim vergisi kaldırıldı ve kadınlara seçme ve seçilme hakkı verildi. Bunun sonucunda Mustafa Kemal'in devrimleri ekonomik ve sosyal hayatta meyvelerini verdi. Onlara göre yukarıda sayılan işleri yapmak, Batı kültürünün taklitçisi olarak değil, tam tersine, Türk milletinin dünya kültürü düzeyine yükselmesinde eşsiz bir rol oynamıştır. Türk modernleşmesinin amacını Atatürk bir cümlede çok güzel ifade etmiştir: "Batı'ya rağmen Batılılaşmamak". Gerici güçlere karşı verilen Milli Kurtuluş Mücadelesi sonucunda bağımsız bir Cumhuriyet, demokratik bir devlet ve medeni bir toplum yaratılmıştır. Atatürk'ün yarattığı Türk modernleşmesi, birbirinden ayrılamayan unsurların birleşik faaliyeti ile gerçekleşmiştir. Atatürk, modernleşmeyi bir bütün olarak ele almış sistemli ve kararlı bir şekilde yürütülen modern Türkiye'yi yaratmıştır. Bu islam dünyasında liderliğini sağlamada oldukça etkili oldu. Türk modernleşmesi, emperyalist güçlere karşı bağımsız savaşı destekleyenlere örnek teşkil ettiği gibi, Orta Çağ'ın skolastik düşünce tarzına karşı hümanizme ve költürcülüğe ulaşma sürecinde de büyük etkiye sahip olmuştur. Türk modernleşmesi, batılı olmayan bir toplumun yaratılışında ve oluşumunda batı költürü ile diğer költürler arasındaki uyumu sağlar ve düzenler. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası bağımsızlığını yeni kazanan ülkeler için Batılı ve Doğulu rejimler arasında önemli bir alternatif olarak değerlendirilen bir siyasal sistemdir. Böylece kıtalara özgü bir özellik olan Türk modernleşmesi önem kazanmıştır. Ve bağımsız olmak, bağımsız kalmak isteyen uluslar için paha biçilmez bir fırsattır. Doğu ile Batı arasında dengeli bir politika seyri izlendi. Sosyalist SSCB'den uzaklaşma ve Atlantikçiliğe yakınlaşma gözlemlendi. Atatürk'ün kurduğu özel Avrasya jeopolitik çizgisi devam ettirildi. Modernleşme modelini teorik olarak ifade etmenin yanı sıra yukarıdaki yapıya uyarlayarak da tasarlamak mümkündür.

Modernleşme modeli

Hedefin belirlenmesi: Amaç, bağımsız, demokratik bir Türk devleti yaratmak, sivil toplum oluşturmak, dünya költürü düzeyine çıkmak, Anadolu Türk Birliği'ni kurmak ve son olarak çağdaş bir Türk devleti yaratmaktır.

Modelin karmaşıklık düzeyinin analizi: Modelin kendisi karmaşıklık düzeyine sahiptir. Böylece siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve yargı-hukuk sistemlerinde büyük reformlar ve devrimler gerçekleştirilmiştir.
Modelin algoritmasının geliştirilmesi: Bu aşamada yukarıda sıralanan eylem mekanizması sistematik olarak sıralanır.
Model parametrelerinin belirlenmesi: Alınan tedbirlerin uygun olup olmadığı kontrol edilir. Bu aşamada olumlu tepki alındıktan sonra yeterlilik sağlanır.
Model Yeterlilik Testi: Yeterlilik testi, bir modelin kamuya sunulmadan önce bir kişi veya araştırmacı tarafından uygun yöntemler kullanılarak test edilmesidir.
Model testi: Bu, modelin kamuya açıklandığı zamandır. Böylece, kabul edilen yasaların ve uygulanan reformların vatandaşlara uygulandığında nasıl bir tepki vereceği ve modelin ne ölçüde etkileneceği belirleniyor.
Modelin duyarlılığının analizi: Sonuç olarak Orta Çağ'ın skolastik düşünce tarzına karşı hümanizme, költürçülüğe ulaşma sürecinde büyük etkisi olmuş, yalnızca emperyalistlere karşı bağımsız bir savaşı destekleyenlere örnek olmuştur. Türk milletini bölmeye çalışan güçlere karşı verilen mücadele sonucunda bağımsız demokratik bir devlet ve medeni bir toplum kurulmuştur.

3. Azerbaycan'ın sosyal modeli

Bilindiği gibi, Birinci Karabağ Savaşı'ndan sonra Azerbaycan'da savaş sonrası dönemde halkın sosyal sorunlarının çözülmesi, devlet kurumlarının hizmetlerine erişilebilirliğinin sağlanması ve vatandaş memnuniyetinin artırılması devlet politikasının kurucu unsurları arasında yer alan konulardır. Modern çağımızda, özellikle savaş sonrası birçok ülkede vatandaşlara elektronik hizmet sunma süreci sağlanmaktadır. Son dönemde bilgi teknolojilerinin devlet kurumlarının faaliyetlerinde uygulanması yönünde başarılı ve yenilikçi çalışmalar yürütülmektedir. Savaş sonrası dönemde yaşayan ülkeler arasında Azerbaycan Cumhuriyeti bu yönde dünya deneyimine faydalı başarılarla imza attı. Birinci Karabağ savaşından kaynaklanan kayıp ve zararların ortadan kaldırılması, yasal devlet yapılanmasının geliştirilmesi, sosyal devlet oluşturma yolunda ilerici kalkınma dinamiklerinin sağlanmasında Azerbaycan vatandaşları temel itici güçtür. Bunların çoğunu gençler teşkil ediyor. Günümüzde gençlerin toplumun sosyal sisteminde önemli bir rolü vardır. Sosyal modelin ana konusu ve itici gücü gençlerdir. Gençliğin etkinliği, vatanseverliği, yönetime katılımı ve vatandaşlık konumu güçlendirilmektedir. Bunun için son

yıllarda gençlere bir takım fırsatlar sunulmuştur. Azerbaycan gençliğine gösterilen özen ve ilgi, yönetimde üstünlüğe ve yenilikçi faaliyetlerin uygulanmasına ivme kazandırdı. Böylece savaş sonrası dönemde yaşayan Azerbaycan Cumhuriyeti, devletin sosyal politikasının temel ilkeleri doğrultusunda hizmet sektörü ve sosyal sektörde toplumsal gelişme çizgisine sahip 2 ana yerel markayı ortaya koymaktadır. Bunlar Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yerel sosyal modelleridir. Her biri Azerbaycan Cumhuriyeti'nin sosyal devlet inşasında farklı rol oynamaktadır. Bu modeller ASAN modeli ve DOST modelidir. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanına bağlı Vatandaşlara Hizmet ve Sosyal Yenilikler Devlet Ajansı bünyesinde olan ASAN modeli, vatandaşlara daha iyi hizmet için Azerbaycan'ın yerel markasıdır. Bu modelin oluşturulmasındaki temel amaç, hizmet sektöründe gerçekleştirilen reformların vatandaşa yönelik verimliliğinin artırılması, kamu hizmetleri alanlarında şeffaflığın sağlanması ve son trend yeniliklerin hizmet sektöründe uygulanmasıdır.

Başka bir modele DOST modeli denir. DOST modeli, devletin sosyal yanlısı politikasını uygulayan yerel bir sosyal markadır. "Ülke başkanının kararnamesi ile Çalışma ve Nüfusun Sosyal Korunması Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Sürdürülebilir ve Operasyonel Sosyal Güvenlik Kurumunun (DOST) amacı "Nüfusun istihdamı, işgücü, sosyal koruma ve güvenlik alanlarındaki", her Azerbaycan vatandaşının yanında olmak, istihdam, işgücü, engellilik ve sosyal koruma alanlarındaki hizmetlerin kalitesini artırmaktır" (Zümrüd, 2023). Hizmet, Dost modeli, ülkemizin geleceğinin iyileştirilmesi, vatandaşlarımızın yaşam kalitesinin ve yaşam tarzının iyileştirilmesi amacıyla uygulanan tedbirler planı, insanların sosyal çevresinin ve refahının giderek geliştirilmesini amaçlamaktadır. Şu anda bu eylem planı Azerbaycan 2030: Sosyo-ekonomik kalkınma için Ulusal Öncelikler adlı resmi belgede listelenmiştir. Ülke liderliğinin ilgili sırasına göre, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 2030 yılına kadar sosyo-ekonomik kalkınmasına yönelik 5 Ulusal Öncelik şunları içeriyor:

1. Sürdürülebilir büyüyen rekabetçi ekonomi;
2. Dinamik, kapsayıcı ve sosyal adalete dayalı bir toplum;
3. Rekabetçi insan sermayesi ve modern yenilikler için alan;
4. İşgalden kurtarılan topraklara büyük bir geri dönüş;
5. Temiz çevre ve "yeşil büyüme" ülkesi (<https://president.az/az/articles/view>).

Halihazırda bahsedilen bu modeller, dinamik, kapsayıcı ve sosyal adalete dayalı toplum ve rekabetçi insan sermayesi ile modern inovasyon alanı önceliklerinin faaliyetlerine uyarlanmakta ve sosyal devlet inşasında vazgeçilmez bir rol oynamaktadır. Bu bakımdan 20. yüzyıl Türk toplumu için bir

rönesans sayılan modernleşme modelinin gelişim döngüsüne uygun olarak Azerbaycan refah devleti modelini inşa etmek mümkündür. Teorik olarak ifade etdiyimiz modeli aşağıdaki yapıya uyarlayarak da tasarlamak mümkündür.

Azerbaycanın sosyal devlet modeli

Hedefin belirlenmesi: Amaç, petrol sermayesini savaş sonrasında beşeri sermayeye dönüştürmek, sosyal altyapı projelerinin teşvikini, petrol dışı sektöre yatırımı gerçekleştirmek sosyal adalet, sosyal barış ve sosyal işbirliğine dayalı sosyal kalkınmayı sağlamaktır.
Modelin karmaşıklık düzeyinin analizi: Model, yeterli düzeyde karmaşıklık düzeyine eşit düzeydedir. Yani hedefe ulaşmak için sürdürülebilirlik toplumun tüm sosyal sisteminde - politik, ekonomik, sosyal, kültürel, ekolojik sistemlerde - uygulanmaktadır.
Modelin algoritmasının geliştirilmesi: Bu aşamada yukarıda sıralanan eylem mekanizması sistematik olarak sıralanır.
Model parametrelerinin belirlenmesi: Alınan tedbirlerin uygun olup olmadığı kontrol edilir. Bu aşamada olumlu tepki alındıktan sonra yeterlilik sağlanır.
Model Yeterlilik Testi: Yeterlilik testi, modelin kamuoyuna sunulmasından önce kişi veya araştırmacı tarafından uygun yöntemler kullanılarak gerçekleştirilir. Ya da amaçlanan çalışmaların, örneğin kanunların, emirlerin, kararnamelerin uygulanmasının teorik ve kavramsal temelleri sunulmaktadır.
Modelin testi: Bu aşamada model kamuoyuna açıklanarak uygulamaya sunulur. Böylece kabul edilen yasa, yönetmelik veya kararnameler vatandaşlara uygulandığında ne tür bir tepkinin olduğu ve sonrasında ne ölçüde tepki alındığı tespit edilir. Modelin durumu etkilenir. Örneğin ASAN modeli, DOST modeli.
Model duyarlılığı analizi: Sonuç olarak Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2 yerel marka-model faaliyet göstermektedir. ASAN modeli bir hizmet modeli, DOST modeli ise sosyal bir modeldir. Ülke genelinde her iki modelin de hızlı ve esnek çalışmasından memnuniyet oranı oldukça yüksek.

4. Karşılaştırmalı analiz

Karşılaştırmalı analiz sırasında her iki modelin de farklı yüzyıllarda ve farklı amaçlarla inşa edilmiş olmasına rağmen birçok ortak noktaya sahip olduğunu göreceğiz.

4.1.Ortak yönler

1. Türkiye için İkinci Dünya Savaşı ve Azerbaycan Cumhuriyeti için İkinci Karabağ Savaşı, ülkede sosyo-ekonomik kalkınmanın yeniden sağlanmasını gerekli kılmıştır.

2. Her iki ülkenin modelleri yetkin bir lider tarafından oluşturuldu.

3. Her iki ülke de kendi yerel marka-modellerini dünya pratiğinde kendi modelleri ile oluşturmuşlardır.

4.2.Farklı yönler

1. Türkiye'de bir modele eklemeler ve değişiklikler yapılırken, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin sosyal modelinde birçok yerli marka-model oluşturulmaktadır. Bu durum Azerbaycan Cumhuriyeti'nin sosyal modelinin oluşturulması ve geliştirilmesi sürecini daha da optimize etmektedir.

2. Modelin Türkiye'deki sonucu tam olarak ortaya çıkmışken, bu modelin ilk sonucu Azerbaycan Cumhuriyeti'nde dönemin koşulları dikkate alınarak oluşturulmuştur.

3. Türk modeli toplumun tüm sosyal sistemini kapsarken, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde çoğunlukla sosyal alana ve toplumsal kalkınmaya yönelik hedefler bulunmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak modernleşme sürecinden geçen gelişmekte olan ülkeler, uygun modernizasyon modelleri oluşturarak ülke için yüksek kalkınma göstergeleri elde edebilmişlerdir. Japon modeli, Modernleşme modeli ve Sosyal model bunun açık örnekleridir. Bu modeller kuruldukları ülkelerin karşılaştığı engeller ve zorluklar dikkate alınarak oluşturulmuştur. İlk iki model 20. yüzyılın ürünleri olarak sonuçları tam olarak ulaşmayı başardı.

Atatürk'ün yarattığı Türk modernleşmesi diğer modellerden farklıdır. O birbirinden ayrılamayan unsurların birleşik faaliyeti ile gerçekleşmiştir. Atatürk modern Türkiye'yi yaratmıştır. Türk modernleşmesi, emperyalist güçlere karşı bağımsız savaşı destekleyenlere örnek teşkil etmiştir. Türk modernleşmesi, batılı olmayan bir toplumun yaratılışında batı kültürü ile diğer kültürler arasındaki uyumu düzenler.

İlk iki modelden farklı olarak Azerbaycan Cumhuriyeti örneği üzerinden oluşturulan Sosyal model mevcut süreci yaşadığından model olarak henüz tamamlanamamıştır. Sadece ön sonuçlar hakkında spekülasyon yapılabilir. Örneğin Azerbaycan Cumhuriyeti savaş sonrasında yaşayan ülkeler arasında faydalı başarılar kazandı. Karabağ savaşından kaynaklanan zararların ortadan kaldırılması, sosyal devlet oluşturma yolunda ilerleyici kalkınma dinamiklerinin sağlanmasında

Azərbaycan Cumhuriyyəti tüm çabalarını üst düzeyde kullanmaktadır. Genel olarak bu modellerin farklılıkları dünya deneyiminde farkındalık kazanmış modellerdir.

Kaynaklar

Aktan, Ç. C. & Vural, İ. Y. (2004). Rekabetin korunması ve desteklenmesi: rekabet politikası. *Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, (7), 6-56.

Chapter 1. The Modelling Process. <https://people.bath.ac>.

Griffin, R. (2007). *Modernism and Fascism: The Sense of a Beginning under Mussolini and Hitler*. Palgrave Macmillan, 2007.

Haslam, P. et al. (2007). *Introduction to International Development: Approaches, Actors, Issues, and Practice*. Oxford

Hıdıroğlu, A. G. Ç., & Güzel, E. B. (2013). Matematiksel modelleme sürecini açıklayan farklı yaklaşımlar. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 2 (1), 127-145.

Zümrüd, B. (2023, Oktyabr 30). Sosial siyasətin mahiyyəti: DOST mərkəzləri TƏHLİL. 30 *Sesqazeti*.

<https://president.az/az/articles/view/50474>